

& Terram, quo Creationis actu primo materia confusa & informis per Verbum Fiat ex nihilo illo in Chaos quoddam rude & informe produisse videtur. Chaos, inquam, quod nihil aliud est, quam illud, in quo potentia continentur omnia illa, quæ ex ipso postea in actum erumpunt, qualia sunt omnia semina, quæ, quasi unum quid, & simplex, apparentia, diversissimarum tamen partium corpus complectuntur, quod in actum erumpendo postea diversissimas illas partes ostendit, quæ antea in semine antè exortum suum latebant. Informem, & rudem materiam ab initio fuisse arguunt ipsa Mosis verba, quibus terra inanis & vacua, tenebrarumque abyssus testis describitur, informata mox eo ipso die creatâ luce, & ex tenebris per Verbum Fiat educâ, ut ex eodem Mosis textu patet. Ab hac appellatione autem Paganis usitatâ non abhorruerunt Christiani Scriptores, ac Poetæ cumprimis, qui hanc materiam, & ipsas etiam tenebras Chaos nuncuparunt. *Hilarius Genesi 1. v. 17.*

*Omnia cum cingeret nigrum Chaos, altaque moles
Desuper surgeret informis corpora Mundi.*

Sic *Paulinus ad Iovium*, sive potius *Claudius Mamertus ad Collem*, & *Prudentius Hymno de Epiphaniâ*, qui idem & tenebras ea voce designat *Hymno V. v. 59.* & *Hymno I. X. v. 54.* Hinc pro inferis posuit *Venantius Elegia de Resurrectione Christi*. *Vetus interpres Bibliorum Lucæ cap. XVI. vers. 26.* Spatium, quod inter cœlos inferosque est, & *χάσμα* Evangelistæ dicitur, Chaos nominat; quem malè reprehendi summus vir *Hugo Grotius* ad eum locum ostendit. Eandem hanc vocem & *Falsus Rhegiensis* usurpavit. Quocunque verò nomine appellatur illa materia, commixtionem tamen fuisse omnium corporum digestio, & in ordinem redactio sequentibus diebus peracta innuere videntur. Nisi quis illa verba. *In Principio creavit Deus cœlum & terram*, pro Generali introitu hujus descriptionis Mosaicæ capere, & quasi generale quoddam exordium ipsi præfixum intelligere velit.

Ex dictâ igitur materiâ Divino jussu prodierunt Cœlum, & Terra per separationem, quâ subtile à spisso, & crassum à tenui separatum, & secretum in spatio siore se dilatavit extensionem, & in vastissimam expansionem diffudit. Spissum verò, & quicquid crassioris naturæ fuit, in unum globum, & sphaeram crassam compactum terram cum aquâ dedit, æris elemento vestitam, & circumfusam, quam *Moses* hic uno nomine *Terram* nominat. Duarum autem rerum Creationem proponit, Cœli puta, & Terræ, quibus totius Universi machinam intelligit; Ac per Cœlum quidem Superiorem partem extrâ sphaeram elementorum constitutam, quæ subtilissima, & innumerabilium astrorum, stellarum & corporum cœlestium multitudine diffusâ Inferiorem Partem nempe elementorum crassorum, sphaeras, sive corpora, aut in medio totius Universi hærentia, aut sic circâ Solem volventia, undique ambit, & circuitu suo claudit. Per Terram verò Inferiorem Partem, locum scilicet illum Sublunarem, & Elementarem designat, qui Lunari Orbe

circumscribitur omnem crassitiam ex superiore Parte educatam recepit, & ex eâ formatus & constitutus est. Terram describit *Moses* vacuum & inane, utpote quæ Luce Primigeniâ adhuc destituta, & vitâ vegetativâ & germinativâ adhuc carens massa erat quasi mortua, & nonnisi globus crassus, in quem omnis totius Universitatis spissa & crassa materia confluxerat. Nisi quis totam adhuc massam confusam, & terram nondum ex ipsâ secretam, sed aquâ mixtam, & ob aquam omnis vitæ germinativæ, quam tertii diei operatione demum nata est, expertem intelligere velit. Imò totam massam adhuc rudem & informem fuisse arguunt tenebræ, quas abyssum, id est, totam massam, interius, & exterius, occupasse *Moses* testatur, quandoquidem Lux Primigeniâ nondum adfuit, ac ideo ipsâ Massâ omnino vitâ destituebatur. Hinc cœlum ipsum, quod adhuc Luce carens, & nondum stellis exornatum, materia corporum in se producendorum solummodo fuit, si quis confusum, informe, vacuum & inane quoque diceret, non admodum forsân à veritate aberraret. Quocunque sensu quis acceperit, cuncta rudia, & informia sequentium dierum Operationibus in ordinem admirandum digesta & pulcherrimo, omnemque admirationem superante ornatu instructa, & expolita sunt à Sapientissimo rerum omnium Creatore, & Architecto, qui quasi rudia illa totius molis fundamenta primo die locavit. Nisi quis asserere velit, iisdem sequentibus diebus sigillatim unumquodque Universi Corpus de novo creatum ex nihilo fuisse, & per Verbum Fiat extitisse, quod quæ ratione statuendum sit, non video. Omnipotentia Divina quidem omnia, quæ vult quandocunque, & quocunque modo effectui dare potest, id quod nemo ex Divinæ Majestatis cultoribus piis & veris diffitebitur; Sed absit, ut eam iudicii nostri cancellis circumscribere, & seipre velimus. Aliorum salva sententia, nostram tantum indicamus *Sacri Textus* seriem presso pede sequuti, ac meliorem, & certiorē arripere parati, si ea nobis evidentiorē doctrina monstretur. Abyssum porro tenebris obductam *Moses* describit, & maximum Mysterium paucissimis verbis innuere videtur, cujus indagatio nudæ rationi humanæ invia est: Nos modulo nostro, ac pede nos ipsos metientes nostro captu tale arcanum longè superius esse fatemur, ac proinde aliquid saltem dicemus, & dicendo illud admirabimur.

Duo hic occurrunt sibi mutua contrarietate adversantia, Tenebræ nimirum, & Lux, quæ illæ priores fuere, originem suam trahentes ex materia condensatâ, quæ condensatione in corpus & massam contracta seipsam tenebris suis innumbravit, atque opacam reddidit. Massa enim hæc spiritalis & tenuis, ac quasi nubem continuam, aut nebulam referens, in suo fluxu & motu condensata, & ex raritate infinitâ in arctiores cancellos revocata, nubium obscurarum, & Solis, luminis densitate sua tenebras offundentium obscuritatem proculdubio imitata est, aut fumo crasso & caliginoso similis extitit. Ex infinito igitur Spatio illo, cujus nec principium nec finis

Vacuâ & inanis.

Tota Universi Machina informis.

Tenebræ in Abyssu.

Unde contrâ finit.

Ex infinito finitum.

inveniri & excogitari potest, in finitum & certis limitibus septum intervallum *Summi Architecti* jussu coacta est illa Massa, quæ in vaporosum, nebulosum, & tenebris oppletum corpus abiens, tot ac tantorum corporum materia, & domicilium erat futura. Nam cum Invisibilem per visibilia manifestatio fieri debebat, corpora requirebantur opaca & tenebris impleta, quæ in visum externum lucis beneficio incurrerent, ut ita etiam ab oculis cerni & aspicere possent. Creationis finem illum indicat *Apostolus Epistola ad Hebræos, cap. 11. v. 3.* ut & plura alia *Sacri Codicis* loca, nimirum Mundum Divino Verbo ita paratum, ut ea, quæ videmus, ex visibilibus non facta sint, per Creaturas invisibilem Sapientiam, & Majestatem Divinam manifestare, ut idem *ad Romanos 1. v. 20.* testatur, & *Psalmographus Psal. 19. v. 1.* expresse dicit, quod Cœli Gloriam Divinam enarrant. Sic tota invisibilem manifestatio usque ad Sensualitatem externam descendit, & per Corporum obscurationem sensibus externis subiecit ea, quæ auribus percipi, oculis cerni, linguâ gustari, naribus odoratu sentiri, & manibus palpari possunt, ut hac ratione per visibilem operum Dei homines ad Invisibilem cognitionem deducantur, & ad Creatoris sui laudem & gloriam celebrandam excitentur. Tenebræ igitur, obscuritas, & caligo ex materialium, & corporum condensatione, & concretionem ortum capientes ex ipsarum rerum naturâ & proprietate procedunt, & mox nascuntur, quamprimum res aliqua spiritalis corpore aliquo visibili vestitur, coque vestitum in sensibilem sensuum perceptionem incurrit. Hinc massa illa primigenia, informis & confusa, ut primum ex nihilo, Divini Fiat jussu, in fumosam & vaporosam, halitibusque distentam materiam se contraxit, omnino & eodem momento tenebras continuit, & opacitate, ac obscuritate obducta est. Earum tenebrarum, typus est nox, quovis recessu Solis lucem abducente, terram obscurans, & oculis subducens, quæcunque visibilia, & luce illustrata eorumdem aspectui se dignoscenda offerre possunt. Sic tenebrarum tantarum in vaporosâ, fumosâ, & nebulosâ ejusmodi mole ex qua superiores, & inferiores aquæ postea surrexerunt, imaginem facili negotio mente suâ intuebitur, qui sibi totam rerum Universitatem sine Sole representaverit, facile ita sensurus, quam misera, & tristis rerum omnium facies futura esset, si Solis præsentia rerum Universitas destitueretur. Ex naturâ igitur materiæ ortum suum trahentes tenebræ per totam Massam Primigeniam se diffuderunt, eique informi & rudi inhærentes, ac adhærentes, abyssum, id est, totam materiam profunditatem, occuparunt, donec ipsa materia lucis creatione informata formam suam accepit, & perfectionis debitum gradum nata est. Hinc fortè non absurda foret conjectura, si quis has tenebras sequentis corruptionis originem extitisse arbitraretur, quandoquidem in hac creationis actione Lucem bonam esse Deus vidit, ut *Sacer Codex* ipse expressis verbis testatur.

Invisibilem per visibilia manifestatio.

Sensualitas.

Condensatione, & concretionem.

Massa primigenia.

Nox tenebrarum typus.

Sole dempto cuncta in tenebris versantur.

Tenebræ corruptionis sequuntur origo.

ac ideo Lucem separavit à tenebris, de quarum bonitate nulla mentio facta est. Malum & bonum in hac corruptibili rerum Naturâ commixtum esse nemo est qui ignorat, ac prius per inobedientiam & lapsum primorum parentum vel manifestatum esse, vel extitisse itidem ex *Sacris* constat. In quàm horrendis tenebris anima nostra miserrima versetur ob absentiam Lucis Divinæ, quâ Primorum nostrorum Parentum lapsu horrendo privati sumus, nemo est, qui suæ miserie horrendæ cognitionem habens negare, aut inficiari debeat, vel possit. Indefinientibus igitur precibus à Creatore illo nostro petamus oportet, ut Lucem suam per *Redemptoris nostri Jesu Christi* mortem nobis recuperatam in tenebris miseræ nostræ animæ per Spiritum suum Sanctum rursus accendat, ut tenebris liberati animam nostram puram, & talem ipsi reddamus, qualem nobis ex misericordiâ suâ inspiravit, & per redemptionem restituit. Hanc tenebrarum & lucis meditationem cuique Homini Christiano non adeo absurdam visum iri, sed maxime utile fore confido, eò quod unicuique considerationem, & meditationem tenebrarum suarum, & miserie ex iis ortæ omnino necessariam esse tam est notum, quàm quod notissimum.

Porrò *Spiritus Domini*, ut *Moses* ait, super aquas ferebatur, *Spiritus* inquam *Domini*, sive *Spiritus Sanctus*, ex Verbo Fiat immediate progressus, & Creatione illa admiranda occupatus, ita ut Tota *Sacrosancta Trinitas Deus Trinus*, & Unus Creationis totius Universi opere incomprehensibili Gloriam, & Majestatem suam manifestare voluerit. Manifestissimum itaque hoc in loco, & primum est argumentum, quo *Sacrosancta Trinitas*, & *Deus Unus ac Trinus* manifestissimâ consequentiâ, cui nunquam, & à nemine contradici potest, firmissimè asseritur, ac ita refelluntur, qui eam de Deo sententiam, & doctrinam reprobantes *Antitrinitarii* inde dicti sunt. Ipsum autem Verbum Fiat Dei Filium esse testatur *Evangelista Ioannes Evangelii sui Capite primo*, ubi verbum illud, per quod omnia creata sunt, *Unigenitum Dei Filium* in carnem venisse ait, ut *Genus Humanum* ex *Diaboli* potestate, in quam *Primorum Parentum* lapsu inciderat, in libertatem pristinam vindicaret. Tota autem omnium rerum creaturarum Universitas à *Mose* insignitur titulo aquarum, quæ naturâ suâ liquidâ & fluidâ totam hanc materiam liquidam & fluidam fuisse arguunt, mox diei sequentis operatione in Superiores & Inferiores distinctæ, ut idem *Moses* docet. Unde haud pauci sunt, qui autumant, aquam omnium rerum in Orbe Universo primam materiam esse, ex quâ extitisse & existere res cunctas credunt, eò quod aqua & terra adhuc commixta tertio die demum secretæ, ipsoque secundo die Superiores & Inferiores Aquæ distinctæ fuerint. Imò quia omnia Cœli corpora mobilia sunt, ac proinde fluida, & liquida in tam vasto spatio liquido & fluido motum suum promovere, & ipsa terræ corpora cuncta aquæ & æris elementorum inter se convertibilium beneficio moveri,

Malum & bonum.

Tenebræ in animâ humanâ.

Lux à Deo petenda.

Tenebrarum & lucis meditatio.

Argumentum manifestissimâ consequentiâ contra Antitrinitarios.

Aqua.

Materia Primitiva.

(b) auge-